

Гончарова Наталія Олександрівна,
к.пед.н, старший науковий співробітник
відділу STEM-освіти
ДНУ «Інститут модернізації змісту
освіти», м. Київ,

САМООСВІТА ЯК УМОВА НЕПЕРЕРВНОСТІ ОСВІТИ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

Анотація. В статті розглядається поняття «самоосвіти» як однієї з умов неперервності освіти у педагогічній спадщині В. Сухомлинського. Розкривається зміст даного терміну через реалізацію частки «само» – самоосвіти, самовиховання, саморозвитку, самореалізації.

Ключові слова: самоосвіта, інформальна освіта саморозвиток, самовиховання, неперервна освіта, неформальна освіта, освіта впродовж життя.

«Знайди себе в собі, підкори себе собі: оволодій собою»

Ф.М. Достоевський

Вступ. Питання неперервності освіти через самоосвіту, безперечно, є актуальними в будь-який час. Особливо сьогодні, в умовах швидкоплинності світу, розвитку інформаційного суспільства, необхідність самоосвіти зумовлена реаліями й тенденціями неперервності освіти. Викликом для людини стає її здатність швидко й адекватно реагувати на зміну суспільних процесів, готовність змінюватись самій і вдосконалювати або змінювати свою діяльність.

Мета дослідження: проаналізувати поняття «самоосвіти» як однієї з умов неперервності освіти у педагогічній спадщині В. Сухомлинського у науково-методичній та педагогічній літературі.

Відповідно до визначеної мети використовувалися такі **методи дослідження**: аналіз наукових, методичних та літературних джерел, нормативних документів.

Результати дослідження. В науковій та науково-методичній літературі для визначення поняття неперервності освіти сьогодні використовується ціла низька термінів: «неперервна освіта», «перманентна освіта», «освіта дорослих», «освіта впродовж життя», «післядипломна освіта», «неформальна освіта», «інформальна освіта (самоосвіта)» та ін. Загальною для всіх цих термінів є ідея незавершеності освіти для дорослої людини.

Попередником сучасних поглядів на неперервну освіту вважають Я.А. Коменського, який зазначав що, будь-який вік підходить для навчання і в людини взагалі в житті немає іншої мети, крім навчання [1].

Основою безперервності освіти є самоосвіта, яка об'єднує вищу й післядипломну освіту, передбачає підвищення кваліфікації в курсовий та міжкурсний періоди.

Самоосвіта – це своєрідний вид навчання протягом усього життя; це процес продовженого і поширеного навчання, який веде до збагачення інтелекту та розвитку особистості загалом, відповідно до її ідейних, соціальних, професійних та індивідуальних потреб. Самоосвіта – необхідна, постійна складова життя культурної, освіченої людини, заняття, що супроводжує її завжди [2].

Вивчаючи проблему самоосвіти ми звернулися до педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського. Самоосвіту педагог розглядав через стимулювання розвитку і саморозвитку, починаючи з раннього дитинства. В свою чергу саморозвиток пов'язував з процесом розвитку і широко розкривав це поняття. Він вважав, що людина стає особистістю тоді, коли бере на себе певні зобов'язання, відповідає за їх виконання, оцінює, контролює. Саме тоді людина самовдосконалюється, збагачується духовно, досягає краси, добра, істини, стає повною мірою творчою особистістю.

Невід'ємною від самоосвіти є система самовиховання, яке як складне й системне явище стосується не лише моральності, а й навчання, праці,

дисципліни, фізичного розвитку, яких має дотримуватись людина впродовж життя.

Важливим стимулом для самовиховання є відчуття людиною власної гідності, поваги до самого себе, бажання стати сьогодні кращим, ніж був учора, передбачає віру людини в людину [7].

Загальні повчання щодо самовиховання через навчання і працю є важливими для людей різного віку. Основні з них В. Сухомлинський прописав у таких істинах:

- без праці людина вироджується;
- своєю працею людина виражає саму себе;
- обов'язок учня – якнайкраще почати продуктивну працю, допомагати родині;
- праця немислима без поту, втоми, напруження фізичних і духовних сил;
- здібності можливо розвивати працею і творчістю;
- розпочату справу завжди слід доводити до кінця;
- майстерність безмежна [6].

Отже, саме у праці починаються пошуки самого себе, які тривають кілька років і завершуються, як правило, становленням покликання.

Видатний педагог наголошує на тому, що «...без самоосвіти, без напруги розумових і вольових сил для пізнання і самопізнання освіта, навчання не можуть стати виховуючими». «Чим глибше знання, чим ширше світогляд і всебічна наукова освіченість вчителя, тим в більшій мірі він не тільки викладач, але й вихователь» [5, с. 484].

В.О. Сухомлинський поняття «самовиховання», «самоосвіта» пов'язує з оволодінням суб'єктом культурою, тим багатством, що накопичене людством у сфері духовного і матеріального життя людей, виявленням їх творчої наснаги і здібностей. Самовиховання і самоосвіта сприяють оволодінню особистістю цінностями, набуттю нею нових якостей, становленню життєвих позицій для забезпечення її самореалізації. Педагог наголошує на тому, що значення самоосвіти полягає в тому, що саме самоосвіта допомагає оволодіти культурою сучасного світу, здійснювати інтелектуальне й

емоційне вдосконалення, виступає важливою умовою саморозвитку особистості [3; 4].

Висновок. Аналізуючи творчий спадок В. Сухомлинського резюмуємо, що основні роздуми педагога щодо самоосвіти протягом життя спрямовані на реалізацію частки «само» – самоосвіти, самовиховання, саморозвитку, самореалізації. Питання самоосвіти як складової інформальної освіти потребує подальших ґрунтовних досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончарова Н.О. Провідна ідея освіти дорослих упродовж життя у творчості Василя Сухомлинського / Н.О. Гончарова // Матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції «Наукова спадщина Василя Сухомлинського у контексті розвитку освіти особистості впродовж життя»: зб. матер. Всеукр. науково-метод. конференції, присвяченої 98-річчю від дня народження В. Сухомлинського, 28-29.09.2016 / уклад. О.Е. Жосан. – Кропивницький : Ексклюзив-систем, 2016. – С. 71-76.
2. Сутність поняття «самоосвіта». – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.educationua.net/silovs-728-1.html>. – Назва з екрану.
3. Сухомлинський В.О. Духовний світ школяра // Вибрані твори: в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1976. – Т.1. – С. 307-400.
4. Сухомлинський В.О. Народження громадянина // Вибрані твори: в 5 т. / В.О.Сухомлинський. – К. : Рад. шк., 1976. – Т.3. – С. 281-582.
5. Сухомлинський В.О. Сто порад учителю // Вибрані педагогічні твори: у 5 т. / В.О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 2. – С. 581.
6. Як спонукати до самовиховання в праці й навчанні. Сто порад / В. Сухомлинський. – Сільська школа в Україні. – №11, 2005.
7. Як учити своїх вихованців виховувати самих себе. Сто порад / В. Сухомлинський. – Сільська школа в Україні. – №10, 2005.